

## BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KÂRLILIĞI ETKİLEYEN BANKAYA ÖZGÜ FAKTÖRLER: TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN ÖZEL SERMAYELİ MEVDUAT BANKALARI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Ali ERDOĞAN<sup>1</sup> Elif ACAR<sup>2</sup>

Gönderim tarihi: 29.01.2020 Kabul tarihi: 21.11.2020

### Öz

Bankacılık sektörü, ülke ekonomilerinde önemli bir role sahip en hassas sektörlerden biridir. Bu nedenle bankaların kârlılığı sürdürülebilir ekonomiler için önemli bir unsurdur. Bankaların kârlılığı, bankaya özgü (iç) faktörlerden ve makroekonomik (dış) faktörlerden etkilenebilmektedir. İç faktörler bankanın kârlılığını etkileyen bireysel banka özellikleridir, dış faktörler ise şirketin kontrolü dışındaki küresel, ulusal veya sektörel faktörlerdir. Bu çalışmanın amacı; Türkiye'de faaliyet gösteren Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının 2008-2018 yılları arasında kalan dönemdeki kârlılığını bazı iç faktörler üzerinden değerlendirmektir. Bu çalışmada bankaların kârlılığı üzerinde bankaların büyüklüğü, likidite, sermaye yeterliliği, mevduat ve maliyet etkinliği gibi içsel faktörlerin etkisi çoklu regresyon analiz yöntemi ile irdelenmiştir. Çalışma sonucunda, Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankaların kârlılığı üzerinde; maliyet etkinliği ve sermaye yeterliliği değişkenlerinin etkisi olduğu büyüklük, mevduat oranı ve likidite gibi diğer değişkenlerin kârlılık üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı yönünde ampirik sonuçlara ulaşılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Ortalama Aktif Kârlılık, Banka, İç faktörler, Likidite, Sermaye Yeterliliği, Maliyet Etkinliği

**JEL Sınıflandırması:** C23, G21, L25

## BANK SPECIFIC FACTORS AFFECTING PROFITABILITY IN BANKING SECTOR: A STUDY ON PRIVATE CAPITAL DEPOSIT MONEY BANKS OPERATING IN TURKEY

### Abstract

The banking sector is one of the most sensitive sectors that play an important role in national economies. Therefore, the profitability of banks is an important factor for sustainable economies. The profitability of banks can be affected by bank-specific (internal) factors and macroeconomic (external) factors. In this study, between the years 2008-2018 the profitability of some private banks operating in Turkey is to be evaluated. In this study, the effects of internal factors such as the size of banks, liquidity, capital adequacy, deposit and cost efficiency on the profitability of banks were examined by multiple regression analysis method. As a result of the study, it is understood that cost effectiveness and capital adequacy variables have an effect on the profitability of commercial banks. In addition, empirical results have been reached indicating that other variables such as size, deposit ratio and liquidity have no significant effect on profitability.

**Keywords:** ROA, Bank, Internal Factors, Liquidity, Capital Adequacy, Cost Efficiency

**JEL Classification:** C23, G21, L25

<sup>1</sup> Doktora Öğrencisi, Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, E-posta adresi: aliyerdo1@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3650-1064

<sup>2</sup> Dr. Öğr. Üyesi, Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, E-posta adresi: elif.acar@bozok.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6974-4866

## 1.Giriş

Bütün ülke ekonomilerinde olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de bankacılık sektörü çok önemlidir. Bankacılık sektörü kaynak hareketliliği, yoksulluğun ortadan kaldırılması, üretim ve kamu maliyesinin dağıtılması gibi ekonomik faaliyetlerin bütünleştirilmesinde etkili olmaktadır ve bankaların istikrarları finansal sistem için büyük önem taşımaktadır (Azam & Siddiqui, 2012). Bütün kâr amacı güden ekonomik birimler gibi bankalar da kârlı olmadan faaliyet yürütemezler. Bankaların kâr elde etmesi, içinde bulunduğu ekonomiye fayda sağlayacağı gibi bankalar ile iş yapan yatırımcıları ve mevduat sahiplerini de ödüllendirmektedir. Bundan dolayı bankaların kârlılığı üzerinde etkili olan faktörlerin incelenmesi önemlidir (Mehar & Riaz, 2013). Bu nedenle, bankaların kârlılıklarının belirleyicilerinin anlaşılması, Türkiye ekonomisinin istikrarı için faydalı olacaktır.

Bankacılık literatüründe, kârlılığın tanımlayıcıları çalışmalar arasında değişiklik gösterse de, kârlılığın belirleyicileri ampirik olarak iyi araştırılmıştır. Teorik ve ampirik çalışmalara göre banka kârlılığı firmaya özgü değişkenler, sektöre özgü değişkenler ve makroekonomik değişkenler tarafından belirlenmektedir (Curak, Poposkib, & Pepur, 2012). Finansal kurumların kârlılığı birçok faktörden etkilenir, bu faktörler arasında doğrudan etkisi olan iç ve dış faktörler bulunmaktadır. Yönetim kararları (bilançolar ve / veya kâr ve zarar hesapları), bankanın büyüklüğü, sermaye, risk yönetimi ve gider yönetimi gibi iç faktörler bankanın kârlılığını doğrudan etkiler. Kredi veya likidite gibi diğer iç faktörler, özellikle risk yönetimi olmak üzere banka yönetimi ile yakından ilgili olan bankaya özgü faktörler olarak kabul edilmektedir (Almazari, 2014).

Banka kârlılığının dış belirleyicileri bir bankanın yönetiminin kontrolü dışındaki faktörlerdir. Bankanın etkisi dışındaki olayları temsil etmektedirler. Ancak, yönetim dış ortamındaki değişiklikleri öngörebilir ve kurumun beklenen gelişmelerden yararlanacak şekilde konumlandırılmasını deneyebilir. Dış belirleyicilere makroekonomik faktörlerde denebilir. Bankaların yönetimi, bankaların performansını etkileyen iç faktörleri kontrol edebilirler ancak performansı etkileyebilecek olan dış faktörler banka yönetiminin kontrolünde olmadığından söz konusu dış faktörlerdeki değişiklikler bankalar için ciddi sorunlara neden olabilir. Örneğin, merkez bankası tarafından faiz oranlarındaki değişiklik bankanın gelirinin düşmesine neden olabilir (Sarwar, Mustafa, Abid, & Ahmad, 2018). Ticari bankaların performansının iç belirleyicilerini bilmek, sadece finansal istikrarın korunmasına yardımcı oldukları için değil aynı zamanda yatırımcılar ve mevduat sahipleri gibi bankaların paydaşlarının yararları için de önemlidir. Yönetim kalitesi, bankanın büyüklüğü ve risk yönetimi gibi iç faktörler, kârlılığın ana belirleyicileridir (Almansour, Asad, & Shahzad, 2016).

Makroekonomik faktörler arasında ekonomik büyüme, faiz oranları ve enflasyon yer almaktadır. İlk olarak, GSYİH büyüme oranı ile ölçülen ekonomik büyüme, bankacılığın kârlılığını olumlu yönde etkilediği varsayılmaktadır (Azam & Siddiqui, 2012). Bunun nedeni yüksek ekonomik büyüme, hem faiz, hem de faiz dışı faaliyetler için daha fazla talebe yol açarak bankaların kârlılığını artırabilmektedir. Öncelikle, ekonomik canlanma zamanlarında durgunluk zamanlarından daha fazla banka kredisine talep olabilmektedir. Yüksek bir toplam büyüme oranı, yerel borçluların borç hizmet kapasitesini güçlendirebilir ve bu nedenle kredi riskine katkıda bulunabilir. Alternatif olarak, olumsuz makroekonomik koşullar, takipteki alacakların miktarını artırarak bankalara zarar vermektedir (Vong & Chan, 2006). Enflasyonun etkisi, bankacılık performansının bir diğer önemli belirleyicisidir. Yüksek enflasyon daha yüksek maliyetler ve yüksek gelir ile ilişkilidir. Bir bankanın geliri maliyetlerinden daha hızlı artarsa enflasyonun kârlılığı olumlu yönde etkilemesi beklenir. Genel olarak, yüksek enflasyon oranları yüksek kredi faiz oranları ve dolayısıyla yüksek gelir ile ilişkilendirilir. Ancak Perry (1992) enflasyonun bankacılık performansı üzerindeki etkisinin enflasyonun tahmin edilip edilmeyeceğine bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Enflasyonun öngörülmesi ve faiz oranlarının buna göre ayarlanması durumunda, kârlılık üzerinde olumlu bir etki ortaya çıkacaktır. Alternatif olarak, enflasyondaki beklenmeyen artışlar, borç verenler için nakit akışında zorluklara neden olmakta, bu durum kredi düzenlemelerinin erken sona ermesine ve kredi zararlarının artmasına neden olabilmektedir. Nitekim, eğer bankalar faiz oranlarını ayarlama yavaşlarsa, banka maliyetlerinin banka gelirlerinden daha hızlı artması ihtimali vardır (Vong & Chan, 2006). Dış etkenlerdeki değişikliklerin ticari bankaların performansı üzerinde de etkisi olacağından, bankaların performansını etkileyebilecek makroekonomik faktörleri incelemek önemlidir (Jamal, Karim, & Hamidi, 2012). Finansal sektörün etkin ve verimli bir şekilde işlemesi için ülkede sağlam ve elverişli bir makroekonomik ortamın olması gerekmektedir. Bu küreselleşme çağında, finansal sektörün küresel ekonomiyle güçlü bir şekilde bütünleşmesi şarttır. Artan entegrasyon ve artan makroekonomik dalgalanmalar arasında bankalar kendi gelişimlerine daha çok dikkat etmelidirler. Makroekonomik faktörlerin konusu ve bankaların kârlılığı üzerindeki etkileri birçok çalışmada incelenmiştir ancak sonuçlarda fikir birliği olmadığı görülmektedir (Simiyu, 2015).

Kârlılık, özellikle bankacılığın değişen ortamında bankaların performansını ölçmek için önemli bir kriterdir. Literatürde, banka kârlılığı genellikle varlıkların getirisi oranı ve / veya öz kaynak getirisi oranı ve/veya net faiz Marjı ile ölçülebilmektedir ve bu oranlar genellikle fonksiyon belirleyicileri olarak ifade edilir (Gremi, 2013). Çeşitli araştırmalar, bankanın iç ve dış faktörlerini bağımsız değişkenler olarak kabul ederken aktifler kârlılığı, öz kaynak kârlılığını ve net faiz marjını bağımlı değişkenler olarak kabul ederler (Gaber, 2018).

Ticari bankaların finansal kârlılığı temsil eden değişkenlerden; Öz kaynak Kârlılığı, bir şirketin yatırdığı veya bilançoda bulunan toplam öz kaynak tutarına kıyasla ne kadar kâr kazandığını ifade eden finansal bir orandır. Öz kaynak Kârlılığı, hissedarların yatırım karşılığında elde ettikleri faydadır. Öz kaynak Kârlılığı ne kadar yüksek olursa, şirket kâr elde etme açısından o kadar iyidir. Öz kaynak Kârlılığın net gelirin toplam öz sermayeye bölünmesiyle elde edilen bir orandır (Khravish, 2011). Bankada hissedarlar tarafından yatırılan fonlardan kazanılan getiri oranını temsil eder. Öz kaynak Kârlılığı bir banka yönetiminin hissedar fonlarını ne kadar etkili kullandığını yansıtmaktadır. Bu nedenle, yukarıdaki ifadede Öz kaynak Kârlılığı ne kadar iyiye yönetimin hissedarlar sermayesini kullanmada o kadar etkili olduğu sonucu çıkarılabilir (Simiyu, 2015).

Net faiz marjı (NIM), bankaların veya diğer finansal kurumların yarattığı faiz gelirleri ile borç verenlerine ödenen faiz tutarı (örneğin, mevduat) arasındaki farkın (faiz kazancı) yani net faiz gelirinin ortalama varlığı bölünmesi ile elde edilir. Yüksek net faiz marjı yüksek banka kârlılığı anlamına gelebilmektedir (Kale, 2017).

Aktif Kârlılık oranı ise bankaların kârlılığını gösteren bir başka önemli orandır. Aktif Kârlılık; gelirin, ortalama toplam varlığa bölünmesiyle elde edilir (Khravish, 2011). Banka yönetiminin, şirket varlıklarını kullanarak gelir elde etme kabiliyetini ölçer. Başka bir deyişle, şirketin kaynaklarının gelir elde etmek için ne kadar verimli kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca, bir şirketin yönetiminin kurumun tüm kaynaklarından net gelir elde etmedeki etkinliğini göstermektedir (Simiyu, 2015). Wen (2010), yüksek bir aktif kârlılığın şirketin kaynaklarını verimli kullandığının bir göstergesi olduğunu belirtmektedir.

Banka kârlılığı göstergelerden olan Net Faiz Marjı, aktif kârlılık ve özkaynak kârlılığı arasında literatürde en çok kullanılan performans göstergesi aktif kârlılık olduğu için bu çalışmada da banka kârlılık/performans göstergesi olarak aktif kârlılık oranı kullanılmıştır.

Eylül 2019 itibarıyla Türkiye’de 3’ü kamu sermayeli, 9’u özel sermayeli, 1’i Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiş, 21’i yabancı sermayeli ve 13’ü kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere 49 banka vardır. Bu araştırma ile Türkiye’de faaliyet gösteren özel sermayeli mevduat bankalarının performansını/kârlılığını etkileyen seçilmiş bazı iç faktörlerin incelemesi yapılacaktır. Kârlılık göstergesi olarak aktif kârlılık oranı belirlenmiştir. Bu çalışmaya 6 değişken dahil edilmiştir. Bu değişkenlerden biri bağımlı değişken olarak belirlenmiş ve diğer beş değişken bağımsız olarak değerlendirmeye katılmıştır.

Bu araştırma sadece ticari bankaların kârlılığını etkileyen bazı iç faktörleri tanımlamakla kalmayacak, aynı zamanda banka yönetimi, yatırımcılar ve politika yapıcılar için de yararlı olacaktır.

## 2. Literatür

Dünya genelinde banka kârlılığını farklı bağlamlarda, zaman dilimlerinde, ekonomilerde ve banka kategorilerinde analiz eden birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda bankalarının kârlılığını etkileyen işletme içi ve dışı faktörleri birlikte veya ayrı ayrı incelemişlerdir. Çalışmalarda birçok orta noktada buluşulmuş ancak istisnai sonuçlar da elde edilmiştir. Bu çalışmalardan bazılarına aşağıdaki paragraflarda yer verilmiştir;

Taşkın (2011), 1995-2009 yılları arasındaki dönemde ülkemizde faaliyet gösteren tüm ticari bankaları kapsayan çalışmada bankaların performansını etkileyen iç ve dış faktörleri panel veri analiz yöntemi ile incelemiştir. Performans göstergesi olarak aktif kârlılık, özkaynak kârlılığı ve net faiz marjı değişkenlerini kullanmıştır. Sonuç olarak dış faktörlerden sadece üretim endeksinin aktif kârlılığı etkilediği görülürken, krizin hem aktif kârlılığı hem de faiz marjlarını olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Gayrisafi yurt içi hasıla, enflasyon ve faiz oranı değişkenlerinin bankacılık performansına anlamlı bir etkisinin olmadığı anlaşılmıştır. Sermaye yeterliliğinin bankacılık performansına önemli bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bankacılık performansına etki eden diğer bir etkili bileşen ise bilanço dışı faaliyetler bulunmuştur. Bütün olarak çalışma sonuçlarına bakıldığında ise banka kârlılığını etkileyen unsurların daha çok mikro unsurlar olduğu görülmüştür.

Kılıç (2019) çalışmada 2011-2017 yılları arasındaki dönem için Türkiye’de faaliyet gösteren 8 özel sermayeli mevduat bankasının kârlılık ve finansal yapıları arasındaki ilişkiyi panel veri analiz yöntemi ile incelemiştir. Çalışmada aktif kârlılık ve net faiz marjı bağımlı değişken olarak kullanılırken, bağımsız değişkenler öz sermaye, toplam kredi, banka büyüklüğü ve mevduat kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, öz sermaye oranının ve toplam kredi/aktif toplam oranının kârlılık üzerinde pozitif etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Toplam mevduat/aktif toplamı oranının net faiz marjı üzerinde negatif etkisinin olduğu ve aktif kârlılık üzerinde etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Büyüklüğün ise aktif kârlılık da pozitif, net faiz marjı üzerinde negatif etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Dizgil (2017) 2009-2017 yılları arasındaki dönemde Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren en büyük aktif büyüklüğe sahip 10 bankanın kârlılığına etki eden mikro faktörlerin tespit edilmesi için yaptığı çalışmada panel veri analizini kullanmıştır. Çalışma sonucunda ortalama aktif kârlılık ile faaliyet giderleri oranı, sermaye yeterlilik rasyosu, finansal varlık / toplam aktif oranı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aynı şekilde diğer bir kârlılık göstergesi olan ortalama öz kaynak kârlılığı ile likit aktif / toplam aktif oranları, sermaye yeterlilik rasyosu ve faaliyet gideri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Her iki kârlılık göstergesi ile sermaye oranı arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Curak, Poposkib, ve Pepur (2012) çalışmalarında 2005 ve 2010 yılları arasındaki dönemde Makedonya bankacılık sistemindeki 16 bankanın banka kârlılığının bankaya özgü, sektöre özgü ve makroekonomik belirleyicilerini analiz etmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, banka kârlılığının iç faktörleri arasında en önemlisi işletme giderleri yönetimidir. Ayrıca kârlılık, ödeme gücü riski ve likidite riskinden etkilenmektedir. Dış değişkenlere gelince, ekonomik büyüme, bankacılık sistemi reformu ve yoğunlaşma, Makedonya Cumhuriyeti’ndeki banka kârlılığı üzerinde önemli etki göstermektedir.

Javaid, Zaman ve Gaffor (2011) çalışmalarında 2004-2008 döneminde Pakistan’daki ilk 10 bankanın kârlılığını etkileyen iç faktörlerin analizini amaçlamışlardır. Bu makale varlıkların, kredilerin, özkaynakların ve mevduatların varlık üzerindeki en büyük kârlılık göstergesi olan aktif kârlılık oranına etkilerini araştırmak için birleştirilmiş Olağan En Az Meydan (POLS) yöntemini kullanılmıştır. Ampirik sonuçlar, bu değişkenlerin kârlılık üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğuna dair güçlü kanıtlar sunmuştur. Bununla birlikte sonuçlara göre büyüklük değişkeninin, olumsuz ölçek ekonomisinden dolayı mutlaka daha yüksek kârlara yol açmayabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yüksek krediler, kârlılığa katkıda bulunmaktadır ancak etkileri önemli değildir. Hisse Senedi ve Mevduat, kârlılık üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Almazari (2014) 2005-2011 dönemi için 161 gözlemle yirmi üç Suudi ve Ürdün bankası örneğini ele alarak bankaların kârlılığını açıklamak için iç faktörleri kullanarak karşılaştırma yapmıştır. Çalışmada pearson korelasyonu, tanımlayıcı varyans analizi ve regresyon analizi gibi istatistiksel araçlar kullanılmıştır. Sonuçlar Suudi bankalarının aktif kârlılığı ile toplam yatırım / toplam aktif oranı, toplam özkaynak / toplam aktif oranı ve likidite riski değişkenleri arasında anlamlı bir pozitif korelasyonun yanı sıra net kredi /toplam aktif oranı, toplam faaliyet gideri / toplam faaliyet geliri oranı ve büyüklük değişkenleri ile negatif bir korelasyon olduğunu göstermiştir. Ürdün bankalarının aktif kârlılığı ile likidite oranı, toplam özkaynak / toplam aktif oranı, net kredi toplam aktif oranı ve toplam kredi / toplam aktif oranı değişkenleri arasında anlamlı bir pozitif korelasyon tespit edilmiştir ayrıca toplam faaliyet gideri / toplam faaliyet geliri oranı, toplam yatırım/toplam aktif oranı ve büyüklük ile aktif kârlılık üzerinde negatif bir korelasyon bulunmuştur.

Gul, Irshad ve Zaman (2011) çalışmasında, 2005-2009 dönemindeki ilk 15 Pakistanlı ticari bankanın verilerini kullanarak bankaya özgü ve makroekonomik özelliklerin banka kârlılığı üzerindeki etkisini incelemiştir. Varlıkların, kredilerin, öz kaynakların, mevduatların, ekonomik büyümenin, enflasyonun ve piyasa kapitalizasyonunun; kârlılık göstergelerine (aktif kârlılık, özkaynak kârlılığı ve net faiz marjı) etkisini araştırmak için havuza alınmış en küçük kareler tahmin yöntemini kullanmışlardır. Ampirik sonuçlar hem iç hem

de dış faktörlerin kârlılık üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğuna dair güçlü kanıtlar sunulmuştur.

Gaber (2018) 1995-2015 dönemine ait toplam banka bilanço verilerini kullanarak bankaya özgü faktörlerin ve makroekonomik faktörlerin Filistin'in bankacılık sektörünün kârlılığı üzerindeki etkisini incelemiştir. Bankanın aktif büyüklüğü, sermaye, kredi, mevduat, ekonomik büyüme ve enflasyonun kilit banka kârlılığı göstergelerine, yani varlıkların getirisi (aktif kârlılık), özkaynak kârlılığı ve net faiz üzerindeki etkisinin araştırılması için en küçük kareler yöntemi yani regresyon yöntemi kullanılmıştır. Ana bulgular, büyüklüğün aktif kârlılık üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir. Sermaye, aktif kârlılık ile pozitif ilişkilidir. Krediler hem aktif kârlılık hem de özkaynak kârlılığı ile pozitif olarak ilişkilidir. Mevduat hem aktif kârlılık hem de özkaynak kârlılığı ile negatif ilişkilidir. Ayrıca iç ve dış faktörlerin net faiz marjı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür. Ayrıca bankacılık sektörü gerek enflasyonist çevreden gerekse ekonomik büyümeden önemli ölçüde etkilenmektedir.

Abdillah, Muhari ve Hosen (2016) tarafından Endenozyadaki 3 islami bankanın 2008-2015 yılları arasındaki kârlılığının belirleyici faktörleri üzerine yapılan bir çalışmada kârlılık, aktif kârlılık oranı ile temsil edilmiştir. Likidite oranı, sermaye ve verimlilik değişkenlerinin kârlılık üzerinde önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sermaye ve verimliliğin kârlılık üzerinde önemli bir pozitif etkiye sahip olduğu anlaşılmıştır. Regresyon analizinin sonuçlarına göre kârlılık ve likiditenin bankanın hayatta kalmasında önemli faktörler olduğu tespit edilmiştir. Likidite ve kârlılık belirli durumlarda birbirlerini etkileyebilmektedir. Sermaye ve verimliliğin, kârlılıkla doğrudan orantılı olduğu anlaşılmıştır.

Dietrich ve Wanzenried (2014), 1998–2012 yılları arasındaki dönemde 118 ülkede 10165 bankanın katıldığı kapsamlı bir çalışma yürütmüştür. Bankaların kârlılığının belirleyicileri olarak bankaya özgü, sektöre özgü ve ekonomiye özgü faktörleri değerlendirmişlerdir. Ülkeler düşük gelirli, orta gelirli ve yüksek gelirli olmak üzere 3 kategoriye ayırmışlardır. Azgelişmiş ekonomilerdeki bankaların rekabet yetersizliğinden dolayı daha kârlı oldukları ortaya çıkmıştır. Düşük gelirli ülkelerdeki Bankaların sermaye seviyesi diğer iki gruptan çok daha yüksektir, ancak sermaye seviyesi zaten düşük ve orta gelirli ülkelerdeki bankaların kârlılığını etkilememektedir. Yüksek gelirli ülkelerde sermayesi yüksek olan bankalar daha kârlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Düşük ve orta gelirli ülkelerdeki özel bankalar daha kârlıdır, ancak yüksek gelirli ülkeler için bu tespit doğru çıkmamıştır. GSYİH büyümesi ve Enflasyon, yüksek gelir grubundaki ülkelerin kârlılığındaki değişimi açıklamamaktadır. Enflasyon kredi talebini olumsuz etkilemekte, ancak düşük ve orta gelirli ülkelerde daha yüksek faiz marjlarına yol açmaktadır.

Scott ve Arias (2011) Amerika Birleşik Devletleri’ndeki en büyük beş bankanın kârlılığını incelemişlerdir. GSYİH büyümesinin ABD bankacılık sektörünün kâr seviyesini doğrudan etkilemediği tespit edilmiştir.

Pasiouras ve Kosmidou (2007), 1995-2001 döneminde 15 Avrupa Ülkesinde faaliyet gösteren 584 ticari banka üzerinde çalışma yapmışlardır. Çalışmada finansal özelliklerin ve genel bankacılık ortamının bir bankanın kârlılığını nasıl etkilediğini irdelenmiştir. Varlık / özkaynak oranının, ortalama aktif getiri ile pozitif ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Büyük bankalardaki olumsuz ölçek ekonomisinden dolayı büyüklük ve kârlılık arasındaki ilişki negatif bulunmuştur. GSYİH büyümesi ve enflasyonun kârlılıkla önemli bir ilişkisi vardır ancak bu ilişki yerli bankalar için pozitifken yabancı bankalar için negatif olarak bulunmuştur.

Ongore ve Kusa (2013) makroekonomik değişkenlerin banka kârlılığını önemsiz şekilde etkilediğini ortaya koymuştur. Çalışmada regresyon analizini kullanılmıştır ve enflasyon oranlarındaki artışın ticari bankaların kârlılığını olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ancak ilişki % 5 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

Simiyu (2015), Kenya’da makroekonomik değişkenlerin ticari banka kârlılığı üzerindeki etkisini incelemek için, 2001’den 2012’ye kadar 10 bankanın finansal tablolarından elde edilen verilere panel veri yöntemini (sabit etkiler modeli) kullanmıştır. Çalışma ile reel GSYİH’nın ülkenin ekonomik büyümesini göstermesine rağmen, artışının ticari bankaların kârlılığı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. İkinci olarak, çalışma ile reel faiz oranlarının Kenya’daki kote edilmiş ticari bankaların kârlılığı üzerinde önemli bir olumsuz etkisine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak çalışma ile döviz kurundaki artışın banka kârlılığındaki bir artışı etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Albulescue (2015), 2006–2013 döneminde öne çıkan altı Latin Amerika ülkesinin bankacılık sektörü üzerinde bir çalışma yapmıştır. Yazar, banka kapitalizasyonu, likidite ve faiz oranı marjlarının bankanın kârlılık marjını olumlu yönde etkilediğini tespit etmiştir. Yazar, aktif kârlılık oranının veya özkaynak kârlılığı oranının bir bankanın kârlılığını ölçmede kullanılabilecek güçlü değişkenler olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca çalışmada bankacılık sektörünün, kârlılığı artırmak için kredi kalitesine dikkat etmesi gerektiği önerisinde bulunulmuştur. İyi sermayeye sahip bankaların kârlı bankalar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mohanty ve Krishnankutty (2018) çalışmalarında bankaların aktif getiri oranını etkileyen değişkenleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Panelde genelleştirilmiş hareketler tahmin yöntemiyle 46 Hint bankasının 17 yıl boyunca (1999-2015) kârlılığını etkileyen bankaya özgü, sektöre özgü ve ekonomiye özgü unsurları analiz etmişlerdir. Çalışma ile aktif kârlı-

lığın (aktif getiri oranı); bir önceki yıl aktif getiri oranı, ödeme gücü oranı, sermaye yeterliliği oranı ile anlamlı bir ilişki içinde olduğu; büyüklük, GSYİH büyümesi, Mevduat / Kredi Oranı, harcama oranı ve verimliliğin ise önemli derecede olumsuz etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Sarwar, Mustafa, Abid ve Ahmad (2018) yaptıkları çalışma ile Pakistan'ın ticari bankalarının kârlılığı üzerindeki dış ve iç faktörlerin etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışmanın bulguları ışığında, banka büyüklüğünün kârlılık için önemli bir faktör olduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla büyük bankaların kârlılığı, küçük bankalarla karşılaştırıldığında daha iyi bir kârlılık pozisyonuna sahip olabilir. İç faktörlerin çoğu kârlılık üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğundan, bu, bankaların yönetim kalitesinin kârlılık için önemli olduğu anlamına gelebilmektedir. Dış faktörler arasında sadece GSYH ve faiz oranı, kâr üzerinde etkilidir. Çalışma neticesinde; bankaların, ekonominin önemli bir parçası olduğundan, kârları ekonominin performansını ve özel finansal politikaları etkilemektedir sonucuna ulaşılmıştır.

Vong ve Chan (2006), Macao da yaptıkları bir çalışmada; banka özelliklerinin yanı sıra makroekonomik ve finansal yapı değişkenlerinin Makao bankacılık sektörünün performansı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Sonuçlar bir bankanın sermaye gücünün, kârlılığını etkilemede önemli olduğunu göstermektedir. İyi sermayelendirilmiş bir bankanın düşük riskli olduğu algılanır ve bu avantaj, daha yüksek kârlılığa çevrilebilmektedir. Diğer taraftan, kredi zararı karşılıkları ile ölçülen varlık kalitesi, bankaların performansını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca banka büyüklüğü ile kârlılık arasında tesrine bir ilişki bulunmuştur. Son olarak makroekonomik değişkenler açısından, sadece enflasyon oranı bankaların performansı ile önemli bir ilişki sergilemektedir.

Gremi (2013) Arnavutluk ta 12 ticari banka üzerinde, regresyon analizi sabit etki modeli ile yaptığı çalışma ile Banka büyüklüğü, banka kredileri, banka mevduatı ve banka faizinin kârlılık üzerinde pozitif etkileri olduğunu, kredi riskinin ise kârlılık üzerinde negatif bir etkisinin olduğunu tespit etmiştir.

Mohanty ve Krishnankutty (2018) Hindistan'da yaptıkları çalışma ile bankaların kârlılığını yönlendirmekten sorumlu performans değişkenlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Panelde genelleştirilmiş hareketler tahmin yöntemiyle 46 Hint bankasının 17 yıl boyunca (1999-2015) kârlılığını yönlendiren bankaya özgü, sektöre özgü ve ekonomiye özgü unsurlar analiz edilmiştir. Aktif kârlılığın bir önceki yıl kârlılık, ödeme gücü oranı, sermaye yeterliliği oranı ile anlamlı bir ilişki içinde olduğu anlaşılmış ve büyüklük, GSYİH büyümesi, Mevduat / Kredi Oranı, harcama oranı ve verimliliğin kârlılık üzerinde olumsuz etkisi olduğu tespit edilmiştir.

### 3. Hipotezler

Çalışma kapsamında aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur ve bu hipotezlerin kabul edilip edilmeyeceğine ilişkin bir inceleme yapılacaktır;

H1: Bankanın büyüklüğü ile kârlılık arasında pozitif bir ilişki vardır.

H2: Sermaye yeterliliği ile kârlılık arasında pozitif bir ilişki vardır.

H3: Likidite ve kârlılık arasında negatif bir ilişki vardır.

H4: Mevduat ve kârlılık arasında pozitif bir ilişki vardır.

H5: Maliyet etkinliği ve kârlılık arasında negatif bir ilişki vardır.

### 4. Yöntem

Bu çalışma ile Türkiye’de faaliyet gösteren Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının kârlılığını etkileyen bazı iç faktörlerin analizi amaçlanmıştır. Çalışmada kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği’nin (TBB) internet sitesinden temin edilmiştir. Türkiye’de 9 adet Özel Sermayeli Mevduat Bankası olmasına rağmen söz konusu bankalardan biri olan Adabank’ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilmesinden dolayı bu çalışmada Adabank dışındaki Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının verileri incelenmiştir. Veriler için faydalanılan kaynaktan; 2008-2018 yılları arasındaki döneme ilişkin veriler tek tabloda ve aynı standartta paylaşıldığı için sadece 2008-2018 yılları arasındaki dönem ele alınmıştır.

Bu çalışmada bankaların performansını/kârlılığını etkileyen iç faktörler incelenmiştir ancak çalışmaya banka kârlılığını etkileyen tüm iç faktörler dahil edilmemiştir. Bankaların performansı/kârlılığı; aktiflerin geri dönüşü oranı (Ortalama Aktif Kârlılık) ile ölçülmüştür. Net gelirin toplam varlıklara bölünmesiyle tanımlanan aktif kârlılık, bir bankanın yönetiminin, bankanın reel yatırım kaynaklarını kullanarak kâr elde etmek için ne kadar iyi olduğunun bir göstergesidir (Abdillah, Muhari, & Hosen, 2016).

Analiz amacıyla finansal oranlar ve (yüzde, ortalamalar, doğal logaritma, korelasyon ve regresyon) analizini içeren istatistiksel araçlar, hipotezlerin test edilmesinde ölçülmesinde kullanılmıştır.

Veriler aşağıdaki şekilde tahmin edilen doğrusal regresyon kullanılarak analiz edilmiştir:

$$y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \epsilon$$

Aktif kârlılık bu çalışmanın bağımlı değişkenidir. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin kodlamaları ile birlikte açıklamaları Tablo 1'de belirtilmiştir.

Denklemden yer alan değişkenler;

Bağımlı değişken;

$y = \text{Ortalama Aktif Karlılık (AK)}$

Bağımsız Değişkenler;

$X_1 = \text{Özkaynaklar / Toplam Aktifler (SRMY)}$

$X_2 = \text{Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar (MVDV)}$

$X_3 = \text{Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler (LKT)}$

$X_4 = \text{Toplam Giderler / Toplam Gelirler (VRM)}$

$X_5 = \text{Ortalama toplam varlıkların doğal logaritması (BYK)}$

$\beta_0 = \text{Sabit değer olup } X = 0 \text{ olduğunda } Y \text{'nin aldığı değerdir.}$

$\epsilon = \text{Tesadüfi hata terimi}$

#### 4.1. Değişkenlerin Açıklamaları

Sermaye Yeterliliği Oranı (SRMY): Sermaye gereksinimlerinin bankaların kârlılığı üzerindeki etkisini saptamak için kullanılır. Toplam sermaye / toplam aktifler işlemi ile hesaplanmaktadır. Sermaye yeterliliği ile bankanın genel ortalama güvenliği ve sağlamlığı tespit edilebilmektedir (Azam & Siddiqui, 2012). Daha yüksek sermaye seviyesinin kârlılığı arttırması beklenmektedir, çünkü daha fazla sermayeye sahip olarak, bir bankanın yasal sermaye standartlarına kolayca uyması ve böylece aşırı sermayenin kredi olarak sağlanabilmesi beklenmektedir (Berger, 1995). Ayrıca, varlık / özkaynak oranı ne kadar yüksekse, dış finansman ihtiyacı o kadar düşük ve dolayısıyla kârlılık o kadar düşüktür. Aynı zamanda iyi kapitalize edilmiş bankanın iflas etmenin düşük maliyetleriyle karşı karşıya kaldığının ve fonlama maliyetinin azaldığının bir işaretidir.

Aktif Kârlılık (AK): AK, bankanın kârlılığının bir göstergesidir. Net gelirin toplam aktiflere bölünmesi ile bulunur. Aktif kârlılık, yönetimin mevduatı makul bir maliyetle elde etme ve bunları kârlı yatırımlara yatırma yeteneğini gösterir. Bu oran, birim varlık başına ne kadar net gelir elde edildiğini gösterir. Aktif kârlılık oranı ne kadar yüksek olursa, banka o kadar kârlı olmaktadır. Herhangi bir banka için aktif kârlılık oranı, bankaya ve ekonomik şartlar ve hükümet politikalarıyla ilgili kontrol edilemeyen kararlara bağlıdır (Almumani, 2013).

**Bankanın büyüklüğü (BYK):** Bir bankanın büyüklüğü toplam aktifleri (ölçülen değer) ile ölçülür. Bu çalışmaya bankanın büyüklüğü, büyüklükle ilişkili ekonomileri ve ölçek ekonomilerini hesaba katan bağımsız bir değişken olarak dahil edilmiştir. Finans literatürünün çoğunda, bankaların toplam varlıkları banka büyüklüğü için vekil olarak kullanılır (Gremi, 2013). Büyüklük değişkeni; daha büyük bankaların küçük bankalardan daha iyi ve kârlı olduğu, işlemlerde ölçek ekonomisi ile daha fazla kâr elde etme eğiliminde oldukları mantığıyla kârlılıklarını tespit etmek için kullanılır. Buna göre, büyüklük ve kâr arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir. Modele dahil edilmeden önce toplam varlıkların doğal logaritmasını alınarak büyüklük değişkeni hesaplanmıştır.

**Likidite (LKT):** Likidite, kârlılığın ölçülmesinde kullanılabilir ve likit aktiflerin kısa vadeli yükümlülüklerle bölünmesi ile hesaplanabilir. Likidite, likit varlıkların miktarıyla karşılanabilecek kısa vadeli sorumlulukların tutarındır. Bu oran ani para çekme durumunda bankanın likit varlıklarıyla karşılanabilecek kısa vadeli yükümlülüklerin yüzdesidir. Ticari bankaların yüksek likiditesi bankaların finansal durumlarının güvenliğini ve ekonomideki finansal istikrarı destekleyen yükümlülüklerini yerine getirme yeteneklerini gösteren olumlu bir göstergedir (Almumani, 2013). Analiz sonucunda LKT değişkeni serisinin normal dağılım göstermediği anlaşılmıştır bu nedenle söz konusu değişken doğal logaritması alınarak analize tabi tutulmuştur.

**Toplam mevduat / toplam oranı (MVDT):** Mevduatın toplam aktiflere oranı başka bir likidite göstergesidir ancak bir yükümlülük olarak kabul edilir. Mevduat, banka finansmanının ana kaynağıdır ve bu nedenle bankaların kârlılığı üzerinde bir etkiye sahiptir (Gaber, 2018). Mevduat/aktif oranı bu çalışmaya bağımsız bir değişken olarak dahil edilmiştir.

**Maliyet etkinliği (VRM):** Maliyet etkinliği, üretilen birim gelir anlamına gelir. Maliyet verimliliği, Türkiye’de faaliyet gösteren bankanın çıktı birimi başına üretim yapmasının ne kadar pahalı olduğunu ölçer. Verimlilik oranı da denebilir ve bir bankanın kaynakları gelire dönüştürme yeteneğinin hızlı ve kolay bir ölçüsüdür. Yüksek toplam maliyet- toplam gelir oranı, bankalar için kârlılığın düşmesine neden olur ve oranın düşük olması kârdaki artışı gösterir. Verimlilik oranındaki artış, artan maliyetleri veya azalan gelirleri gösterir. Söz konusu oran bu çalışmada bağımsız değişken olarak kullanılmıştır (Dawood, 2014).

## 5. Analiz Sonuçları

Bu bölümde; çalışmaya ilişkin kullanılan verilerin tanımlayıcı istatistikleri ile korelasyon analizi ve regresyon analizi gibi analiz yöntemleri kullanılarak elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

İlk olarak çalışmada kullanılan banka verilerinin tanımlayıcı istatistikleri değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda Tablo 1’de tanımlayıcı istatistikler özetlenmiştir.

**Tablo 1:** Tanımlayıcı İstatistikleri

| Değişkenler | Ortalama | Standart Sapma | Minimum | Maksimum | Gözlem |
|-------------|----------|----------------|---------|----------|--------|
| AK          | 1,42     | 0,74           | 0,00    | 3,30     | 83     |
| SRMY        | 12,07    | 2,51           | 6,40    | 18,40    | 83     |
| MVDT        | 62,84    | 5,91           | 50,20   | 79,30    | 83     |
| LKT         | 49,69    | 22,71          | 20,20   | 164,30   | 83     |
| LBYK        | 1,66     | 0,17           | 1,31    | 2,22     | 83     |
| VRM         | 7,37     | 0,89           | 5,87    | 9,70     | 83     |

**Kaynak:** Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanan 2018 yılı “Seçilmiş Rasyolar” tablolarından hazırlanmıştır.

Ortalama değer; çalışmaya dahil edilen değişkenlerin aritmetik ortalamasını ifade etmektedir. Minimum ve maksimum değerler, değişkenin en düşük ve en yüksek değerini göstermektedir. Standart sapma, ortalamadan ne kadar sapma olduğunu ve verilerin ne kadar dengeli ve düzgün dağıldığını açıklamaktadır. Düşük bir standart sapma, veri noktalarının ortalamanın son derece yakın olmaya meyilli olduğunu gösterir; yüksek standart sapma değerleri, veri setinin geniş bir değer aralığında dağıldığını gösterir. Tablo 1’deki verilerden AK değişkeninin standart sapması diğer değişkenlere göre daha fazla görünmektedir. MVDT, LBYK ve VRM değişkenlerinin ise standart sapma değerleri diğerlerine nazaran daha küçük olduğu tablodaki verilerden anlaşılmaktadır. Standart sapma değerinin küçük olması verilerin daha dengeli dağıldığının bir göstergesidir.

SPSS yazılım paketine göre %5 hata düzeyinde değişkenler arasındaki ilişkiyi bulmak için Pearson korelasyonu kullanılmıştır ve sonuçlar Tablo 2’te sunulmuştur.

**Tablo 2:** Korelasyon Tablosu

|                                                     |                     | AK | SRMY  | MVDT  | LKT   | LBYK  | VRM     |
|-----------------------------------------------------|---------------------|----|-------|-------|-------|-------|---------|
| AK                                                  | Pearson Correlation | 1  | ,276* | -,155 | -,189 | -,184 | -,783** |
|                                                     | Sig. (2-tailed)     |    | ,012  | ,161  | ,086  | ,096  | ,000    |
|                                                     | N                   | 83 | 83    | 83    | 83    | 83    | 83      |
| *. Korelasyon 0.05 düzeyinde önemlidir (2-tailed).  |                     |    |       |       |       |       |         |
| **. Korelasyon 0.05 düzeyinde önemlidir (2-tailed). |                     |    |       |       |       |       |         |

**Kaynak:** Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanan 2018 yılı “Seçilmiş Rasyolar” tablolarından hazırlanmıştır.

Tablo 2’de belirtilen Pearson Korelasyon matrisinde SRMY için (.276) değeri; SRMY’nin AK ile pozitif yönde korelasyon gösterdiği ve bu ilişkinin 0,05 hata seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Aynı tabloda Pearson Correlation değerlerine bakıldığında ayrı ayrı MVDT, LKT ve LBYK ile AK arasında negatif yönde zayıf korelasyon tespit edilmiş ancak ilişkinin 0,05 seviyesinde anlamlı olmadığı görülmektedir. Ancak VRM ile AK arasında anlamlı, güçlü ama negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında bağımsız değişkenlerin bir bütün olarak AK değişkeni üzerindeki açıklama durumlarını değerlendirmek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Hipotezlerin test edilmesinde, özel sermayeli mevduat bankalarının farklı oranlarının kârlılığa etkisi bakımından farklılıkları ve benzerlikleri değerlendirilmiş ve ilişki katsayılarını ölçmek için regresyon analizi kullanılmıştır. SPSS yazılımındaki “Enter” metodu kullanılarak yapılan regresyon sonuçları aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

**Tablo 3:** Model Özeti Tablosu

| Model Özeti <sup>b</sup>                     |                   |        |                    |        |       |               |
|----------------------------------------------|-------------------|--------|--------------------|--------|-------|---------------|
| Model                                        | R                 | R Kare | Düzeltilmiş R Kare | F      | Sig.  | Durbin-Watson |
| 1                                            | ,842 <sup>a</sup> | 0,710  | 0,695              | 47,657 | ,000b | 1,662         |
| a. Tahminler: (Sabit), LBYK, VRM, SRMY, MVDT |                   |        |                    |        |       |               |
| b. Bağımlı Değişken: AK                      |                   |        |                    |        |       |               |

**Kaynak:** Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanan 2018 yılı “Seçilmiş Rasyolar” tablolarından hazırlanmıştır.

Tablo 3’de analiz için belirlenen modelin Sig. Değeri “0” dır ve bu değer seçilen modelin genel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Söz konusu tablodaki değerlerden “Düzeltilmiş R Kare” değeri 0,695 bulunmuştur. Bu değer; modeldeki bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken olan AK’yi %69,5 seviyesinde açıkladığını göstermektedir. Değişkenler arasında otokorelasyon olup olmadığına ilişkin kullanılan analiz testlerinin başında Durbin ve Watson analiz testi bulunmaktadır. Tablo 3’de Durbin Watson değeri “1,662” dir. Söz konusu değer değişken sayısı ve gözlem sayısına bağlı olarak değerleri değişen Durbin-Watson tablosundaki alt sınır (dL) ve üst sınır (du) kritik değerleri arasında olması beklenmektedir (Uysal & Günay, 2001). Çalışmanın değişken sayısı (4) ve gözlem sayısına (83) göre Durbin-Watson tablosundaki  $d_L$ : 1550 ve  $d_U$ : 1747 dir. Tablo 3’de Durbin Watson değeri “1,662” dir ve bu değer  $4-d > d_U$  olmasından dolayı analiz kapsamındaki gözlem serilerinin hata terimleri arasında etkileşim olmadığı varsayımı sağlanmaktadır. Bu nedenle değişkenler arasında otokorelasyon bulunmadığı anlaşılmaktadır.

**Tablo 4:** Katsayılar Tablosu

| Katsayılar <sup>a</sup> |         |                                  |            |                                |         |       |                                        |       |
|-------------------------|---------|----------------------------------|------------|--------------------------------|---------|-------|----------------------------------------|-------|
| Model                   |         | Standartlaştırılmamış Katsayılar |            | Standartlaştırılmış Katsayılar | t       | Sig.  | Çoklu Doğrusal Bağlantı İstatistikleri |       |
|                         |         | B                                | Std. Error | Beta                           |         |       | Tolerance                              | VIF   |
| 1                       | (Sabit) | 5,986                            | 0,763      |                                | 7,846   | 0,000 |                                        |       |
|                         | SRMY    | 0,096                            | 0,019      | 0,327                          | 5,087   | 0,000 | 0,899                                  | 1,112 |
|                         | VRM     | -0,630                           | 0,054      | -0,757                         | -11,672 | 0,000 | 0,886                                  | 1,129 |
|                         | MVDT    | -0,003                           | 0,008      | -0,024                         | -0,363  | 0,718 | 0,876                                  | 1,142 |
|                         | LBYK    | -0,544                           | 0,297      | -0,126                         | -1,833  | 0,071 | 0,783                                  | 1,278 |

a. Bağımlı Değişken: AK

**Kaynak:** Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanan 2018 yılı “Seçilmiş Rasyolar” tablolarından hazırlanmıştır.

Tablo 4 incelendiğinde SRMY ve VRM bağımsız değişkenlerinin 0,05 seviyesinde bağımlı değişken olan AK üzerinde anlamlı etkilerinin olduğu görülmektedir. Diğer bağımsız değişkenlerin ise AK bağımlı değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı yorumuna ulaşılabilmektedir. SRMY değişkeninin AK üzerinde pozitif yönlü bir etkisi bulunmaktadır. SRMY üzerindeki bir birimlik değişimin bağımlı değişken üzerinde 0,32 birimlik bir değişmeye sebep olduğu tabloda yer alan “Beta” katsayısından anlaşılmaktadır. Aynı şekilde

VRM değişkeninin AK üzerinde negatif yönlü bir etkisinin olduğu tabloda ki “Beta= (-0,75)” katsayısından anlaşılmaktadır. SRMY değişkeni için yapılan yukardaki yoruma benzer bir yorum ile VRM değişkeninin AK üzerindeki etkisini yorumlamak istersek; VRM değişkeni üzerindeki bir birimlik değişimin AK üzerinde negatif yönde 0,75 birimlik bir değişime sebebiyet verdiği tespit edilmektedir. Ayrıca modeldeki bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken olan AK’yi %69,5 seviyesinde açıkladığı daha önceki paragraflarda ifade edilmiştir. Söz konusu yüzde oranın %32,7’si SRMY değişkeni tarafından %75,7’si VRM değişkeni tarafından açıklandığı Tablo 4’deki “Beta” katsayısından anlaşılmaktadır.

**Tablo 5:** Hariç Bırakılan Değişkenler Tablosu

| Hariç Bırakılan Değişkenler <sup>a</sup>                  |        |                |                                        |     |                  |
|-----------------------------------------------------------|--------|----------------|----------------------------------------|-----|------------------|
| Model                                                     |        | Beta In        | Çoklu Doğrusal Bağlantı İstatistikleri |     |                  |
|                                                           |        |                | Tolerans                               | VIF | Minimum Tolerans |
| 1                                                         | logLKT | . <sup>b</sup> | 0,000                                  |     | 0,000            |
| a. Bağımlı Değişkenler: AK                                |        |                |                                        |     |                  |
| b. Modeldeki Tahminler: (Constant), LBYK, VRM, SRMY, MVDT |        |                |                                        |     |                  |

Ayrıca Tablo 5’de “Collinearity Statistics - Tolerance “ değeri “0” olmasından dolayı analizden hariç bırakılan logLKT değişkeni görülmektedir. SPSS programı çoklu regresyon prosedürünün bir parçası olarak değişkenler üzerinde 'eşdoğrusallık tespiti' gerçekleştirilmektedir. Çoklu doğrusallık testi bağımsız değişkenler arasında ilişki olup olmadığını ölçer, bu testte tolerans ve VIF değerleri kullanılır. Tolerans değeri 0,10 dan düşükse bu durum söz konusu bağımsız değişken ile diğer bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin yüksek olduğunun bir göstergesidir. Farklı bir deyişle; tolerans değeri çok küçükse (0.10'dan az), söz konusu değişkenin diğer değişkenlerle çoklu korelasyon gösterdiği anlaşılmaktadır, bu da çoklu doğrusallık olasılığını göstermektedir (Pallant, 2005).

**Tablo 6:** Değişen Varyans Korelasyon Tablosu

|                               |                 | Stardartlaştırılmamış Hatalar | SRMY  | VRM   |
|-------------------------------|-----------------|-------------------------------|-------|-------|
| Stardartlaştırılmamış Hatalar | Spearman's rho  | 1                             | 0,000 | 0,000 |
|                               | Sig. (2-tailed) |                               | 1,000 | 1,000 |
|                               | N               | 83                            | 83    | 83    |

**Kaynak:** Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanan 2018 yılı “Seçilmiş Rasyolar” tablolarından hazırlanmıştır.

Tablo 6 incelendiğinde hatalar ile modelimizde anlamlı bulunan bağımsız değişkenler arasında bir korelasyon olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda değişen varyans sorunu olmadığı analiz sonucunda tespit edilmiştir. Ayrıca Tablo 7’de görüldüğü üzere hataların ortalaması “0” ve standart sapma “1” çıkmıştır. Hataların dağılımın normal olduğu Kolmogorov Smirnov testi ile anlaşılmıştır. Dağılımın normal ve hataların rastlantısal olduğu varsayımları sağlanmıştır. Tüm varsayımlar sağlandığından analiz sonuçları geçerli olmaktadır.

**Tablo 7:** Hata İstatistikleri

|                          | Minimum  | Maximum | Mean    | Std. Deviation | N  |
|--------------------------|----------|---------|---------|----------------|----|
| Tahmin Edilen Değer      | 0,0872   | 2,5592  | 1,4157  | 0,62147        | 83 |
| Hata                     | -1,17610 | 0,99692 | 0,00000 | 0,39754        | 83 |
| Std. Tahmin Edilen Değer | -2,138   | 1,840   | 0,000   | 1,000          | 83 |
| Std. Hata                | -2,885   | 2,446   | 0,000   | 0,975          | 83 |

**Kaynak:** Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanan 2018 yılı “Seçilmiş Rasyolar” tablolarından hazırlanmıştır.

Regresyon analizi sonucu elde edilen bulgulardan yola çıkılarak bu çalışma kapsamında test edilmek istenen hipotezlerin sonuçları Tablo 7 üzerinde belirtilmiştir;

**Tablo 8:** Analiz Sonucuna Göre Hipotez Tablosu

| HİPOTEZLER                                                               | Kabul / Ret |
|--------------------------------------------------------------------------|-------------|
| H1: Bankanın büyüklüğü ile kârlılık arasında pozitif bir ilişki vardır.  | Ret         |
| H2: Sermaye yeterliliği ile kârlılık arasında pozitif bir ilişki vardır. | Kabul       |
| H3: Likidite ve kârlılık arasında negatif bir ilişki vardır.             | Ret         |
| H4: Mevduat ve kârlılık arasında pozitif bir ilişki vardır.              | Ret         |
| H5: Maliyet etkinliği ve kârlılık arasında negatif bir ilişki vardır.    | Kabul       |

## 6. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma ile çalışma kapsamında seçilmiş iç faktörlerin; 2008-2018 yılları arasındaki dönemde Türkiye’de faaliyet gösteren 8 adet özel sermayeli mevduat bankasının ortalama aktif kârlılığı üzerindeki etkisi incelenmek istenmiştir. Çalışmada çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular aşağıda paylaşılmıştır;

-Elde edilen bulgulara göre yüksek maliyet etkinliği düşük kârlılığa yol açmaktadır. Katsayının negatif değeri, bunun maliyet etkinliği ile kârlılık arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Kârlılık arttıkça maliyet verimliliği azalmaktadır. Maliyet etkinliği; ticari bankaların kârlılığını belirleyen, yönetim kontrolü altındaki en önemli içsel faktör olarak tespit edilmiştir. Literatürde bir çok çalışmada maliyet etkinliği ve kârlılık arasında negatif bir ilişki bulunmuştur.

-Ticari bankaların hem mevduat oranı hem de likidite durumu ile kârlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yüksek likidite, bankaların daha az mevduatı ve kısa vadeli borçlanma fonu olduğu anlamına gelir. Likit varlıkların elde edilmesi, daha yüksek getiri için bir fırsat maliyetine sahip olabilmektedir. Literatürde banka likiditesi ve kârlılık arasında pozitif bağlantı bulan bir çok çalışma olduğu gibi negatif ilişki tespit eden ve ilişki tespit edilemeyen çalışmalarda vardır.

-Sermaye yeterliliği ile ticari bankaların kârlılığı arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Daha yüksek sermaye seviyesinin kârlılığı arttırması beklenmektedir, çünkü daha fazla sermayeye sahip olarak, bir bankanın yasal sermaye standartlarına kolayca uyması ve böylece aşırı sermayenin kredi olarak sağlanabilmesi beklenmektedir. Literatürdeki bir çok çalışmaya paralel olarak bu çalışmada da sermaye yeterliliğinin kârlılık üzerinde pozitif bir etkisi olduğu görülmüştür.

-Bankanın büyüklüğü ve kârlılığı arasında önemsiz bir negatif ilişki tespit edilmiştir bu durum, büyüklüğün ticari bankalar için herhangi bir kârlılığa yol açmayacağı ya da banka-

ların ölçek ekonomilerinden yararlanamayacağı anlamına gelmektedir. Ayrıca bu durum bankalar arası pazarın rekabetçi ve verimli olduğunun da bir göstergesi olabilir. Aslında daha büyük bankaların küçük bankalardan daha iyi ve kârlı olduğu, işlemlerde ölçek ekonomisi ile daha fazla kâr elde etme eğiliminde oldukları düşünülmekte ve bu doğrultuda büyüklük ve kâr arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir. Ancak büyüklük ile kârlılık arasındaki ilişki birçok literatür çalışmasında da değişik sonuçlar vermiştir. Kimi çalışmalarda olumlu ölçek ekonomisi gözlemlenebilirken kimi çalışmalarda ise olumsuz ölçek ekonomisi durumu gözlenmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye’de seçilmiş bankaların kârlılığının en önemli iç belirleyicileri olarak; maliyet etkinliği ve sermaye yeterliliği değişkenleri tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın bulguları, çalışmaya konu bankaların gerçek durumunu yansıtmaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kârlılığını etkileyen iç faktörlerin özelliklerini araştıran az sayıda ampirik çalışma yapıldığından, bu alanda akademisyenlerin, bankacıların ve politikacıların ilgisini çekebilecek ampirik çalışmalar yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmadan çıkarılacak önemli bir sonuç ve öneri olarak, teknolojik gelişmeler ile birlikte bankaların ölçek ekonomilerinden daha az yararlanacakları düşünülebilir, bankaların küçülmesi ve teknolojik imkanları daha fazla yararlanmaları banka kârlılığını artırabilir.

Gelecekteki araştırmalar için, bu çalışma daha uzun zaman dilimlerini kapsayacak, daha fazla değişkenleri içerecek şekilde genişletilebilir. Dengelenmemiş panel verileri, yakın zamanda kurulan bankaları birleştirmek için kullanılabilir. İlişkinin doğrulanması için diğer ekonometrik teknikler uygulanabilir. Ticari bankaların kârlılığı, yönetsel (iç) ve çevresel (dış) faktörlerden etkilenebildiğinden bundan sonraki çalışmalarda bankaların kârlılığı üzerinde; GSYİH, enflasyon, faiz oranları, döviz kuru, ithalat, ihracat, vergi oranları ve gelir düzeyi gibi dışsal faktörlerden olan makroekonomik faktörlerinde etkileri incelenebilir.

## **Kaynakça**

- Mehar, A., & Riaz, S. (2013). The impact of bank-specific and macroeconomic indicators on the profitability of commercial banks. *The Romanian Economic Journal*, 47(1), 91-110.
- Abdillah, R., Muhari, S., & Hosen, M. (2016). The Determinants Factor Of Islamic Bank's Profitability And Liquidity in Indonesia. *Knowledge Horizons - Economics*, Volume 8, No. 2,, 140-147.
- Albulescu, C. (2015). Banks’ Profitability and Financial Soundness Indicators: A Macro-level Investigation in Emerging Countries. *Procedia Economics and Finance*, Vol.23, 203-209.
- Ally, Z. (2014). Determinants of Banks’ Profitability in a Developing Economy: Empirical Evidence from Tanzania. *European Journal of Business and Management* Vol.6, No.31, 363-376.
- Almansour, A., Asad, M., & Shahzad, I. (2016). Analysis of corporate governance compliance and its impact over return on assets of listed companies in Malaysia. *Science International*, 28(3), 2935-2938.
- Almazari, A. (2014). Impact of Internal Factors on Bank Profitability: Comparative Study between Saudi Arabia and Jordan. *Journal of Applied Finance & Banking*, vol. 4, no. 1, 125-140.
- Almumani, M. (2013). Impact of Managerial Factors on Commercial Bank Profitability: Empirical Evidence from Jordan. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences* Vol. 3, No.3, 298–310.
- Ani, W., Ugwunta , D., Ezeudu, I., & Ugwuanyi , G. (2012). An empirical assessment of the determinants of bank profitability in Nigeria: Bank characteristics panel evidence. *Journal of Accounting and Taxation* Vol. 4(3), 38-43.
- Azam, M., & Siddiqui, S. (2012). Domestic and Foreign Banks’ Profitability : Differences and Their Determinants. *International Journal of Economics and Financial Issues* Vol. 2, No. 1, 33-40.
- Azam, M., & Siddiqui, S. (2012). Domestic and Foreign Banks’ Profitability: Differences and Their Determinants. *International Journal of Economics and Financial Issues* Vol. 2, No. 1, 33-40.
- Azam, M., & Siddiqui, S. (2012). Domestic and Foreign Banks’ Profitability: Differences and Their Determinants Vol. 2, No. 1. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 33-40.

- Berger, A. (1995). The Relationship between Capital and Earnings in Banking. *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol. 27, No. 2 (May, 1995), 432-456.
- Curak, M., Poposkib, K., & Pepur, S. (2012). Profitability Determinants of the Macedonian Banking Sector in Changing Environment. *Procedia Social and Behavioral Science* 44 , 406-416.
- Dawood, U. (2014). Factors impacting profitability of commercial banks in Pakistan for the period of (2009 2012). *International Journal of Scientific and Research Publications*, Volume 4, Issue 3, 1-7.
- Dietrich, A., & Wanzenried, G. (2014). The determinants of commercial banking profitability in low-, middle-, and high-income countries. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 54(3), 337-354.
- Dizgil, E. (2017). Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Kârlılığını Etkileyen Mikro Düzeyli Faktörler Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Cilt: 11, Sayı: 2*, 31-52.
- Gaber, A. (2018). Determinants of Banking Sector Profitability: Empirical Evidence from Palestine. *Munich Personal RePEc Archive*, MPRA Paper No. 89772, 1-17.
- Gremi, E. (2013). Internal Factors Affecting Albanian Banking Profitability. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies* Vol. 2, No. 9, 19-25.
- Gul, S., Irshad, F., & Zaman, K. (2011). Factors Affecting Bank Profitability in Pakistan. *The Romanian Economic Journal*, Year XIV, no. 39 , 61-87.
- Gündoğdu, F., & Aksu, H. (2011). Mevduat Bankacılığında Kârlılık ve Makroekonomik Değişkenler İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *Atatürk Ü. İİBF Dergisi*, 10. *Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı*, 243-270.
- Idris, A. R., Asari, F., Taufik, N., Salim, N., Mustaffa, R., & Jusoff, K. (2011). Determinant of Islamic Banking Institutions’ Profitability in Malaysia. *World Applied Sciences Journal* 12 (Special Issue on Bolstering Economic Sustainability), 01-07.
- Jamal, A., Karim, M., & Hamidi, M. (2012). Determinants of commercial banks’ return on asset: Panel evidence from Malaysia. *International Journal of Commerce, Business, and Management*, 1(3), 55-62.
- Javaid, S., Zaman, J., & Gaffor, A. (2011). Determinants of Bank Profitability in Pakistan: Internal Factor Analysis. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2(1) , 59-78.
- Khrawish, H. (2011). Determinants of Commercial Banks Profitability: Evidence from Jordan. *International Research Journal of Finance and Economics*, 5(5), 19-45.
- Kılıç, M. (2019). Bankaların Finansal Yapısının Kârlılık Üzerindeki Etkisi: Özel Sermayeli Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme. *UIİİD-IJEAS*, 2019 (24), 45-58.
- Menicucci, E., & Paolucci, G. (2016). Factors affecting bank profitability in Europe: An empirical investigation. *African Journal of Business Management* Vol. 10(17), 410-420.

- Mohanty, B., & Krishnankutty, R. (2018). Determinants of Profitability in Indian Banks in the Changing Scenario. *International Journal of Economics and Financial Issues* 8(3), 235-240.
- Ongore, V., & Kusa, G. (2013). Determinants of Financial Performance of Commercial Banks in Kenya. *International Journal of Economics and Financial Issues*, Vol. 3, No. 1, 237-252.
- Pallant, J. (2005). *SPSS Survival Manual*. Sydney: Allen & Unwin.
- Pasiouras, F., & Kyriaki, K. (2007). Factors influencing the profitability of domestic and foreign commercial banks in the European Union. *Research in International Business and Finance*, Volume 21, Issue 2, June 2007, 222-237.
- Perry, P. (1992). Do Banks Gain or Lose from Inflation? *Journal of Retail Banking*, Vol. 14, No.2, 25-30.
- Sarwar, B., Mustafa, G., Abid, A., & Ahmad, M. (2018). Internal and External Determinants of Profitability: A Case of Commercial Banks of Pakistan. *Paradigms: A Research Journal of Commerce, Economics, and Social Sciences* Vol. 12, No. 1, 38-43.
- Scott, J., & Arias, J. (2011). Banking Profitability Determinants. *Business Intelligence Journal* - July, 2011 Vol.4 No.2, 209-230.
- Simiyu, C. (2015). Effect Of Makroecomic Variables On Profitability Of Commercial Banks Listed In The Nairobi Securities Exchange. *International Journal of Economics, Commerce and Management* Vol. III, Issue 4, 1-16.
- Taşkın, F. (2011). Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler. *Ege Akademik Bakış*, Cilt: 11, Sayı: 2, 289-298.
- TBB. (2019, Aralık 01). İstatistiki Raporlar. Türkiye Bankalar Birliği İnternet Adresi: <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> adresinden alınmıştır
- Tze San, O., & Boon Heng, T. (2013). Factors affecting the profitability of Malaysian commercial banks. *African Journal of Business Management* Vol. 7(8), 649-660, .
- Uysal, M., & Günay, S. (2001). Durbin-Watson Ölçütüne Göre Kararsızlık Bölgesinde Bulunan Negatif Otokolerasyon İçin Bazı Testler. *Anadolu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, CiltNol.:2 - Sayı/No: 2, 277-284.
- Vong, A., & Chan, H. (2006). Determinants of Bank Profitability in Macao. *Jour*, 93-113.
- Wen, W. (2010). Wen, W. (2010) Ownership Structure and Banking Profitability: New Evidence in China. . *Universitat Autònoma de Barcelona Departament D’economia de L’empresa*.